

ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІНВЕСТУВАННЯ

В статті проаналізована природа виникнення, формування та види заощаджень індивідуальних інвесторів та визначені основні напрямки інвестування.

На макрорівні суть інвестиційної діяльності полягає в тому, що заощадження населення, юридичних осіб і частина прибутків держави перетворюються на виробничі устаткування, будівлі, споруди, технології, матеріали і енергію, внаслідок чого відбувається розширення виробництва в масштабах суспільства. ріст виробництва збільшує можливості для заощаджень, які є потенційними інвестиціями; заощадження, перетворюючись на інвестиції, ведуть до розширення виробництва. Як економічна категорія інвестиційний процес виражає стосунки, які виникають між його учасниками з приводу формування і використання інвестиційних ресурсів в цілях розширення, вдосконалення, виробництва.

Найважливішим чинником, який визначає рівень інвестицій в масштабах суспільства, є співвідношення між споживанням і заощадженням.

Зазначимо, що з точки зору сутності процесів перетворення заощаджень в інвестиції суттєвої різниці між різними економічними суб'єктами не існує — кошти фізичних осіб, держави, різноманітних господарських одиниць вивільняються з процесів виробництва і споживання, акумулюються, а потім інвестуються на фінансовому ринку або у інші об'єкти інвестицій нефондового характеру.

Якщо виходити з існування первинного розподілу ВВП та перерозподілу, можна виділити наступні особливості участі фізичних осіб у цих процесах:

1. Формування первинних доходів фізичних осіб, що беруть участь у створенні вартості валового внутрішнього продукту — заробітної плати у найманих осіб та прибутку у фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності.

2. Отримання доходів під час перерозподілу з централізованих фондів фінансових ресурсів.

Проте, вказаний поділ є дискусійним — в окремих випадках науковці, досліджуючи це питання, обмежуються лише доходами, сформованими під час первинного розподілу.

Під час розгляду цієї проблематики необхідно окремо зупинитися на ролі фізичних осіб в системі власності сучасної економіки. Домогосподарство, вірніше, його члени-фізичні особи, є власниками факторів виробництва, відповідно, вони, шляхом використання або пропонування їх на ринку, отримують доходи у вигляді заробітної плати, відсотку, частини прибутку і т.п., які спрямовують на споживання або заощадження.

Можливо виділити наступні особливості щодо зв'язку між структурою ВВП та доходами індивідуальних інвесторів:

- володіння фізичними особами економічними ресурсами та факторами виробництва є визначальною передумовою для формування у цього сектору доходів, а з ними і заощаджень;

- частина фондів фінансових ресурсів, які під час первинного розподілу валового внутрішнього продукту формуються на централізованому рівні — державний бюджет, фонди соціального страхування, фонди підприємницьких структур в кінцевому результаті перерозподіляються на користь конкретних індивідуумів. Наприклад, фонди, сформовані на рівні корпоративних структур, навіть якщо вони розподіляються на користь юридичних осіб, можуть в подальшому бути розподілені у вигляді дивідендів фізичним особам-членам домогосподарства, які володіють відповідними пайовими інструментами. Тому, на нашу думку, такі структурні частини ВВП як амортизація та прибуток теж опосередковано визначають розмір доходів фізичних осіб;

- частина доходів безпосередньо не пов'язана з володінням факторами ви-

**Світлана
Красножон,**
здобувач кафедри
банківських
інвестицій
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
ім. Вадима
Гетьмана»

МАКРОЕКОНОМІКА

робництва, а виходить із соціальної функції держави, оскільки передбачає виплату різноманітних трансфертів у вигляді пенсій, стипендій, допомог і т.д.

Отже, домінування фізичних осіб у процесі формування заощаджень — явище об'єктивне, першоосновою для якого є їх виключна роль у відносинах власності на фактори виробництва і економічні ресурси, і, відповідно, розподілі валового внутрішнього продукту. З цього виходить і виключна роль індивідуальних учасників на фінансовому ринку. Об'єктивний характер цього явища та домінування приватної власності в ринковій економіці зумовлює необхідність детального аналізу питання про фінансово-інвестиційну політику індивідуальних інвесторів, які відносяться до основної групи за характером участі в інвестиційних процесах на фінансовому ринку.

Як і будь-яка діяльність, індивідуальні інвестиції потребують встановлення мети. На нашу думку, першоосновою для визначення цілей інвестиційної діяльності індивідуального учасника фінансового ринку є мотиви створення заощаджень, і пов'язані з цим підходи до змісту, економічної та правової природи категорії «заощадження». Зауважимо, що якщо в питанні сутності заощаджень сучасна наука досягла певного компромісу, то щодо мотивів їх утворення існують окремі розбіжності. В контексті нашого дослідження доцільно сконцентруватися на теоретичних аспектах питання про класифікацію заощаджень та можливості використання їх різних груп для інвестицій у інструменти фінансового ринку.

Проблематика змісту заощаджень знаходиться в центрі уваги науковців вже протягом кількох століть: починаючи з праць основоположників політичної економії А. Сміта та Д. Рікардо та закінчуючи сучасними теоріями. Основою для виявлення змісту поняття «заощадження» стала думка А. Сміта про неспоживання частини своїх доходів окремими категоріями громадян (для робітників — це заробітна плата; землевласників — рента; підприємців — прибуток), та положення, що заощадження не обмежують платоспроможний попит, оскільки через інвестиції вони знову надходять до сфери споживання.[1] Підхід А. Сміта до тлу-

мачення поняття «заощадження» зберігся до нашого часу. Зокрема, П. Самуельсон та В. Нордгауз зазначають, що: «Заощадження — різниця між використаним індивідом доходом і його видатками на споживання». [2]

Російська економічна школа майже аналогічно підходить до визначення категорії «заощадження». Так, Ю.М. Белугін визначає заощадження як тимчасово невикористану на поточні потреби частину особистого доходу, яка вкладається громадянами в кредитні установи або залишається на руках у населення і накопичується.[3]

Таким чином, в будь-якому випадку сучасні визначення дефініції заощадження виходять з доходу, що його отримують домогосподарства або індивідууми і в подальшому не використовують для споживання, виплати податків і т.п. Саме ця теоретична позиція приймається нами як базова для характеристики дефініції «заощадження» та класифікації за різними класифікаційними ознаками.

Як і в питанні змісту заощаджень, сучасна економічна наука містить досить розгалужену систему їх класифікаційних ознак, але, виходячи з напрямку нашого дослідження, найбільш суттєвим є поділ заощаджень за наступними ознаками:

- за мотивами створення;
- за спонукальними причинами;
- за механізмом використання.

З нашої точки зору, існуючі підходи щодо класифікації заощаджень потребують уточнення і повинні враховувати, що в будь-якому випадку кінцевою метою їх здійснення є відмова від поточного споживання на користь збільшення споживання в майбутньому, незалежно від природи формування та напрямків використання. Оскільки однією із основних характеристик фінансових інструментів є здатність приносити доходи (економічні вигоди) своєму власникові у майбутньому, то, фактично, можна говорити про здатність індивідуального інвестора використати будь-які власні заощадження для здійснення інвестицій за умови, що є об'єкти інвестування з адекватними характеристиками.

Відповідно, на нашу думку, доцільно виділити наступні види заощаджень в контексті їх використання в якості джерела інвестицій на фінансовому ринку (Табл. 1).

Отже, споживчі заощадження формуються з метою наступного використання на купівлю певних товарів або послуг, при цьому основним мотивом їх створення є той факт, що вартість об'єкту бажаного придбання перевищує доходи фізичної особи або домогосподарства. Інвестиційні заощадження — це заощадження, що використовуються домогосподарствами для здійснення інвестицій через вкладання коштів в активи, які здатні приносити доход у майбутньому. Суттєву роль відіграє поділ заощаджень за терміном існування на поточні та довгострокові. Поточні заощадження, існують не більше одного року, довгострокові — здійснюються на період, що перевищує рік. Поєднуючи обидві класифікації зазначимо, що споживчі заощадження теж можуть існувати більше одного року, якщо об'єкт купівлі в майбутньому значно перевищує поточні доходи фізичної особи.

Підсумовуючи вищесказане в питанні класифікації заощаджень з точки зору формування відповідних ресурсів для інвестицій на фінансовому ринку, необхідно зазначити наступне:

- незалежно від параметрів та ознак, будь-які заощадження можна розглядати в якості інвестиційного ресурсу для купівлі об'єктів на фінансовому ринку;
- заощадження можуть змінювати свої параметри під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, відповідно, недоцільним є виділення немотивованих заощаджень, оскільки напрям їх використання економічним суб'єктом і свідчитиме про мотив створення;
- здатність бути використаними для інвестицій у фінансові активи в більшій мірі залежить від наявності відповідних фінансових інструментів на ринку, а не від природи та характеристик заощаджень.

Виходячи з таких позицій, можна визначити наступні характеристики об'єктів інвестицій фізичних осіб (Табл.2).

Таблиця 1

Класифікація заощаджень індивідуальних інвесторів

Класифікаційна ознака	Види заощаджень
1. За характером використання	<ul style="list-style-type: none"> • споживчі; • інвестиційні.
2. За терміном існування	<ul style="list-style-type: none"> • поточні; • довгострокові.
3. За напрямками використання	<ul style="list-style-type: none"> • моноцільові; • багатоцільові

Джерело: систематизовано автором

Таблиця 2

Вплив заощаджень індивідуальних інвесторів на вибір характеристик об'єкта інвестицій

Види заощаджень	Характеристики об'єкта інвестицій
Споживчі	Здатність збільшувати споживання товарів або послуг інвесторами в майбутньому
Інвестиційні	Здатність збільшувати добробут інвестора в майбутньому
Поточні	Термін обігу до 1 року, періодичне та регулярне отримання доходів
Довгострокові	Термін обігу більше 1 року
Моноцільові	Відповідність мотивам створення
Багатоцільові	Максимальна ліквідність, щоб забезпечити швидку зміну цільового використання

Джерело: систематизовано автором

З Табл. 2 видно, що в загальному можна для кожного виду заощаджень індивідуального інвестора детермінувати ймовірні характеристики потенційного об'єкта інвестицій. При цьому можна припустити, що поєднання різних класифікаційних ознак дає змогу встановити чіткі залежності між параметрами відповідного фінансового інструменту та характеристиками сформованих заощаджень.

Індивідуальні інвестиції в фінансові інструменти визначаються дією багатьох чинників, окремі з яких лежать за межами суто економічної політики. Ця складна та неоднозначна сукупність факторів вимагає детального розгляду та аналізу в контексті активізації інвестиційного процесу фізичних осіб на фінансовому ринку України. В зазначеному контексті розглядувана проблема виглядає так:

- існування фінансових інструментів, які за своїми інвестиційними характеристиками є адекватними сформованим заощадженням фізичних осіб;

- наявність у вітчизняних індивідуальних інвесторів заощаджень, для залучення яких необхідна поява нових інструментів та механізмів їх випуску та обігу.

Такий поділ переносить акценти в аналізові процесів формування заощаджень (їх факторів) в економіці України — першочерговим є не розмір заощаджень, а їх відповідність існуючим інструментам фінансового ринку та спонукальна дія щодо появи нових інструментів. Відповідно, відштовхуючись від кількісних та якісних параметрів сформованих у фізичних осіб заощаджень, необхідно виявити їх структуру, напрямки використання у інвестиції та в інші активи взагалі.

Розвиток фінансового ринку України протягом всього періоду його існування характеризується високим рівнем неоднозначності, відсутністю цілеспрямованої державної політики, значними міжсекторальними диспропорціями. Зрозуміло, що вказані проблеми адекватно відображаються на інвестиційній привабливості фінансових інструментів з погляду фізичних осіб. Окрім того, тривала відсутність ефективних механізмів акумуляції дрібних заощаджень громадян; перманентні проблеми різних суб'єктів фінансового ринку (комерційних банків, кредитних спілок і т.д.) сприяють недовірі з боку населення.

Аналіз інвестиційної діяльності фізичних осіб засвідчує неоднозначність існуючих тенденцій, глибокі диспропорції між розвитком окремих сегментів ринку, об'єктивні проблеми в залученні заощаджень фізичних осіб. Відповідно, існує нагальна потреба в розробці регуляторних заходів, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів через розвиток ринків та інструментів.

До найбільш актуальних та дієвих з них можна віднести наступні:

- нормативне забезпечення наскрізного захисту прав індивідуальних інвесторів у фінансові інструменти – починаючи від вибору фінансового інструмента до його продажу, що дасть можливість підвищити зацікавленість цієї групи інвесторів у купівлі інструментів фінансового ринку. Формами та механізмами такого захисту мають бути: по-перше, інформаційна прозорість фінансового ринку України; по-друге, жорсткі ліцензування та нагляд за діяльністю учасників ринку; по-третє, створення державою централізованих

страхових фондів для компенсації збитків в разі банкрутства окремих емітентів фінансових інструментів;

- підвищення конкуренції між фінансовими установами, що, насамперед, забезпечить зниження цін на окремі фінансові послуги для індивідуальних інвесторів та зменшення трансакційних витрат при інвестуванні у фінансові інструменти. Окрім того, конкурентні засади функціонування сектору фінансових інститутів сприятимуть підвищенню якісних параметрів інвестування, запобігатимуть діяльності на ринку неефективних фінансових посередників;

- розширення кола та характеристик фінансових інструментів, що можуть бути потенційним об'єктом інвестування для індивідуальних інвесторів. За допомогою наступних превентивних заходів держава повинна створити передумови для зростання зацікавленості з боку емітентів у залученні інвестицій у їх фінансові інструменти з боку індивідуальних інвесторів.

- позитивна зміна у загальних умовах здійснення інвестиційної діяльності на фінансовому ринку України: по-перше, концентрація торгівлі фінансовими інструментами на організаторах торгівлі та активізація вторинного обігу фінансових інструментів; по-друге, розвиток інфраструктури фінансового ринку, що сприятиме зниженню витрат на проведення операцій; по-третє, забезпечення рівноправного розвитку усіх фінансових інструментів та фінансових послуг.

На нашу думку, саме реалізація вказаних заходів сприятиме активізації інвестиційного процесу індивідуальних учасників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Соцэкгиз, 1962.

2. Самуельсон П. А., Нордгауз В. Д. Мікроекономіка: Пер. з англ. — К.: Київ Основи, 1998 — С. 622.

3. Белугин Ю. М. Сбережения и безналичные расчеты вкладчиков сберегательного банка СССР. — М.: Финансы и статистика, 1988. — С.

4. Статистичний бюлетень (електронне видання). Грудень 2009 – квітень 2010 року. – Національний банк України//www. Bank.gov.ua

5. Топ листи 2010р. – <http://news.finance.ua>